

ЖАНР ОПОВІДАННЯ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА МАСЛОВА

Анотація. Аналіз жанру оповідання у творчій спадщині Івана Маслова дав змогу з'ясувати місце і роль оповідання в реалізації письменницького таланту, усвідомити характер взаємодії жанрів у творчій практиці Івана Маслова. На прикладі оповідань письменника можна простежити, як особистісні риси письменника дозволили йому стверджувати правду, долати актуальні проблеми, не відходячи від власного розуміння й бачення світу та людини.

Ключові слова: жанр, оповідання, творча спадщина, талант.

Аннотация. Анализ жанра рассказа в творческом наследстве Ивана Маслова дал возможность выявить место и роль рассказа в реализации писательского таланта, осознать характер взаимодействия жанров в творческой практике Ивана Маслова. На примере рассказов писателя можно проследить, как личностные черты писателя позволили ему утверждать правду, преодолевать актуальные проблемы, не отходя от собственного понимания и виденья мира и человека.

Ключевые слова: жанр, рассказ, творческое наследство, талант.

Summary. The analysis of genre of story in the creative inheritance of Ivan Maslov enabled to find out a place and role of story in realization of writer talent, awareness of character of cooperation of genres in creative practice of Ivan Maslov. It is possible to trace on the example of stories of writer, as the personalities lines of writer allowed him to assert a true, overcome the issue of the day, not walking away from the own understanding seeing of world and man.

Keywords: genre, story, creative inheritance, talent.

У часи гострих соціальних потрясінь посилюються пошуки нових можливостей жанру та стилю, формуються нові зв'язки між об'єктивною оповіддю й суб'єктивним авторським поцінуванням світу. Ці процеси характерні для всіх жанрів. Тут не є винятком і оповідання – один із провідних жанрів літератури.

Жанр оповідання розвивався у ХХ ст. з різним рівнем інтенсивності. Якщо на початку ХХ ст. він вийшов на передній край і був одним з найбільш поширених, то у 80-х рр. ХХ ст. утратив свою активність, поступившись місцем роману та повісті. Варто враховувати, що жанр оповідання значною мірою плинний, він може в кожному конкретному випадку заявити про себе і в повісті, і в новелі, і в нарисі, залежно від характеру часу й тих завдань, що стоять перед суспільством. Ця плинність не позбавляє жанр оповідання його питомих рис, а щоразу розкриває нові можливості, оскільки збагачує не лише його зміст, але й підтримує мобільність, зв'язок з іншими жанрами.

Природу жанру оповідання належно віддзеркалює те окреслення, що його подає літературознавчий словник: «Оповідання – невеликий прозовий твір, сюжет якого заснований на певному епізоді з життя персонажів»[1, с. 522].

Характеризуючи жанр оповідання, можна акцентувати на тому, що оповідання останнім часом усе частіше присвячують будь-яким дрібницям, чомусь середньому. В оповіданні усе повинно підпорядковуватись певній моралі або висновку надто вже відкрито. Як правило оповідання – це не складені твори, а вистраждані речі, і у ХХ-ХХІ ст. була велика потреба їх писати.

У жанрі оповідання працювало багато письменників, серед яких варто було б назвати таких майстрів слова, як М. Коцюбинський, В. Винниченко, О. Кобилянська, Гр. Тютюнник та

ін. Серед сучасних письменників, хто значну увагу відводить жанру оповідання, був Іван Степанович Маслов – самобутній український письменник, палко закоханий у рідну землю, у свій народ, письменник, котрий живе його радощами й печалюми.

Твори письменника Івана Маслова високо поціновані як в Україні, так і у близькому та далекому зарубіжжі. Про художні твори Івана Маслова позитивно згадували та писали В. Лихоносів, В. Распутін, В. Астаф'єв, Є. Сидоров, П. Краснов, В. Молчанов, Ю. Шовкопляс, В. Добровольський, В. Дрозд, Н. Омельченко, М. Ільницький, М. Шаповал, В. Брюгген, К. Гордієнко, А. Гуроров, Г. Гельфандбейн, А. Ярещенко, М. Гетьманець, Л. Крутикова-Абрамова та ін.

Говорячи про актуальність прози Івана Маслова, слід зазначити, що вона несе в собі оновлюючу проблематику і примушує читача читати не для розваги, а для того, щоб перехвилюватись усіма турботами персонажів, сприйняти соціально-психологічну картину сучасного життя в Україні. Іван Маслов у своїх оповіданнях торкається загальнолюдських проблем, долає соціальну обмеженість, стверджує національне як невід'ємну частину вселюдського, підпорядковує увесь свій талант ствердженню людського в людині. Його оповідання «Тривога» (1984 р.), «Хміль» (1986 р.), «Запальничка» (1986 р.), «Хазяїн» (1986 р.), «Любиста» (1987 р.), «Агееві бджоли» (1987 р.), «Ріка» (1987 р.) та ін. стали помітним внеском до скарбниці українського та російського літературознавства.

Метою статті є аналіз жанру оповідання у творчій спадщині Івана Маслова, з'ясування місця і ролі оповідання в реалізації письменницького таланту, усвідомлення характеру взаємодії жанрів у творчій практиці Івана Маслова.

На прикладі оповідань Івана Маслова можна прослідкувати, як особистісні риси письменника дозволили йому стверджувати правду, долати обставини, не відходячи від власного розуміння й бачення світу та людини. Щоб краще зрозуміти, яке місце відводив жанру оповідання сам Іван Маслов слід поглянути на вибрані твори письменника, серед яких домінує жанр оповідання. Так у творчій спадщині митця вийшло друком вісім томів його творів:

Т. 1 – 14 оповідань («Вічне», «Тривога», «Ріка», «Повернення», «Хміль», «Хазяїн», «І синя хвиля її пізнає» та ін.), 1 повість («Материнський вогонь»), 1 роман («Задовго до прильоту жайворонків») [2];

Т. 2 – 4 оповідання («Незгодне серце батька», «Солодка біль далеких років горіхової осені», «Снігові хмари зі сторони Мурума» та ін.), 6 повістей («Мар'я», «Терпіння», «Вінцеве коло» та ін.) [3];

Т. 3 – 21 оповідання («Краплина», «Любов», «Батько», «Час», «Магдалина», «На південь», «Літо-літечко» та ін.), 2 повісті («Білий цвіт терну», «Незакатне сонце діда Трохима») [4];

Т. 4 – 13 оповідань («Афганець», «На рідній землі», «Шлях до джерела», «Земне життя», «Спогад про щастя» та ін.), 4 повісті («Борис Силаєв», «Федір Абрамов. Повість-дослідження» та ін.) [5];

Т. 5 – 25 оповідань («Диво», «На зорі», «На всі часи», «На цьому світі», «Під чорними хмарами» та ін.), 28 коротких оповідань (вінці) («Андрій», «Осінній вітер», «Наталія Маслова», «Олексій Ковалевський», «Ліна Костенко», «Рідні простори» та ін.), 2 повісті («Квіти і ріки професора Кузнєцова», «Дивні міркування трьох цариків») [6];

Т. 6 – 18 оповідань («Святе», «Харківська елегія», «На Маковея», «Пробач і бувай» та ін.), 38 коротких оповідань (вінців) («Ганнуся», «Іван Великий», «Вогонь», «На землі», «Марія», «Біль», «Березки» та ін.) [7];

Т. 7 – 19 оповідань («Вітер», «Чорні дні», «На теплій землі», «Зимова казка», «В Тернову!» та ін.), 31 коротких оповідань (вінців) («Брати», «Південний мед», «Тимофій», «У кінці березня» та ін.) [8];

Т. 8 – 22 оповідання («Літній подих», «Не одна на білому світі», «Весна візьме своє», «Вальс новорічного щастя» та ін.), 37 коротких оповідань (вінців) («Зрадники», «Свята пора», «На Батьківщині» та ін.) [9].

Як бачимо, жанр оповідання займає помітне місце у творчому доробку письменника, при цьому написані вони в різні роки, тематичний спектр їх досить широкий: оповідання про війну, описи рідного краю, про любов, про непересічні людські долі, про свою родину та ін. Іван Маслов чудово знає можливості кожного жанру, тому цілком природним є те, що він одночасно працював над повістями, романами, оповіданнями, вінцями. Думка, яка не отримувала належного втілення в романі чи повісті, могла бути зреалізована в оповіданні,

оскільки в оповіданні вона зводилася до якоїсь однієї проблеми й водночас співвідносилася з усім розмаїттям життя.

Слід зазначити, що Іван Маслов у реалізації своїх творчих задумів – раціональний і цілеспрямований. Він завжди у творах прагне до максимально повного художнього освоєння того або іншого явища, не задовольняючись написанням доти, поки воно не одержувало досконалого художнього втілення. Цим самим письменник не тільки відповідав на питання життя, не тільки показував своє бачення проблеми, але й максимально використовував арсенал художніх засобів, що відповідали специфічним рисам певного матеріалу.

Ми помічаємо у творах письменника важливі життєві процеси становлення людської особистості, бачимо непримиренність благородства і нищоті. Категорії добра і зла, героїчного і трагічного набирають тут конкретно-історичного звучання, зв'язаного відображенням реальних подій із аналізом багатограних характерів. Проблема справжнього гуманізму і псевдогуманізму входить у компонент основних складових оповідань Івана Маслова.

На сторінках оповідань Івана Маслова відтворено такі якості людини, як доброта, співчуття, совісність, вірність, самозречення, принциповість, непохитність, гордість, прив'язаність до рідної домівки, вірність трудовій долі та ін. Іван Маслов не раз підкреслював, що у його творах у кожному образі є часточка його самого. У ліричному оповіданні, яке насичене емоціями оповідача, ліричний герой отримує можливість на розповідь «від себе» про красу світу й людини. Попри те, що в ліричній прозі грань між красою і красивістю, почуттям і чулістю, драматизмом і мелодраматизмом дуже тонка, непомітна, тут приховані неабиякі можливості для оприявлення авторської позиції, що і засвідчила проза Івана Маслова, яка стала значним кроком на шляху досягнення літературою реального життя.

Читаючи твори Івана Маслова, відчуваєш, що автор ніби двічі пережив страхіття (все бачене і пережите) війни. Перший раз – безпосередньо у молодому віці, а другий – під час роботи над романами, прислухаючись до народної пам'яті. Щоденно бачив війну очима своїх загиблих товаришів і знайомих, використовуючи при цьому свій життєвий досвід. Таким чином біль і трагізм індивідуальної долі нерозривно пов'язані з народною долею.

Говорячи про оповідання Івана Маслова, слід підкреслити, що майже всі вони спираються на народну основу, на фольклор, наповнюються новою значущістю, але й зберігають джерельну свіжість як образного слова, так і якості змісту. Звідси виростає епічність, відкрита для поєднання як з минулими, так і з майбутнім днем, багатоваріативність тощо.

У структурі усіх творів Івана Маслова важливу функцію виконує герой-оповідач, який перебуває в

центрі усіх подій і сприяє утворенню своєрідного емоційно-почуттєвого фону. Визначаючи характер оповідача, можна стверджувати його колективну, тобто національну свідомість, тому письменник використовує займенник «я» або «ми». Мета такого прийому – підкреслити колективний характер описаного воєнного досвіду, ввести читача в найпотемніші лабіринти повісткування. Оповідач акумулює не тільки життєві проблеми, хоча й вони дуже важливі, він ставить питання про сенс людського життя. У оповіданнях «Мати», «Батько» Іван Маслов уточнює «я» оповідача, а той іноді називає його на ім'я – Іван. Ця публіцистична відвертість надає оповіданням значної масштабності. Письменник поряд із іншими героями вступає в діалоги, виказує свою точку зору, виражає своє

ставлення до того чи іншого вчинку героя, подекуди захоплюється описами зовнішності своїх рідних, близьких серцю людей.

Отже, поетично-духовні параметри оповідань Івана Маслова характеризуються великою силою драматизму і трагічності. Митець зумів поєднати животрепетні проблеми і теми з вічними, глобальними, ліризм з епічністю, панорамність із психологічним аналізом. Автор поєднує проблеми людини і війни, людини і зброї, особистості і індивідуальності з досвідом вселюдської цивілізації, а тому його творам властиве гуманістичне і філософське їх осмислення. Сьогодні Іван Маслов безумовно письменник зрілий, адже його проза – це істинно народна проза.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів. – К.: ВУ «Академія», 1997. – 752 с.
2. Маслов И. Избранное [в 2 т.] / И.С. Маслов / Художник-оформитель И.И. Яхин. – Харьков: Фолио, 1997. – . – Т.1. – 1997. – 560 с.
3. Маслов И. Избранное [в 2 т.] / И.С. Маслов / Художник-оформитель И.И. Яхин. – Харьков: Фолио, 1997. – . – Т.2. – 1997. – 544 с.
4. Маслов И. Избранное [в 8 т.] / И.С. Маслов / Художник-оформитель И.И. Яхин. – Х: Прапор, 2002. – . – Т.3. – 2002. – 528 с.
5. Маслов И. Избранное [в 8 т.] / И.С. Маслов / Художник-оформитель И.И. Яхин. – Х: Прапор, 2002. – . – Т.4. – 2002. – 576 с.
6. Маслов И. Избранное [в 8 т.] / И.С. Маслов / Художник-оформитель И.И. Яхин. – Х: Майдан, 2003. – . – Т.5. – 2003. – 404 с.
7. Маслов И. Избранное [в 8 т.] / И.С. Маслов / Художник-оформитель И.И. Яхин. – Х: Майдан, 2004. – . – Т.6. – 2004. – 516 с.
8. Маслов И. Избранное [в 8 т.] / И.С. Маслов / Художник-оформитель И.И. Яхин. – Х: Майдан, 2005. – . – Т.7. – 2005. – 456 с.
9. Маслов И. Избранное [в 8 т.] / И.С. Маслов / Художник-оформитель И.И. Яхин. – Х: Майдан, 2009. – . – Т.8. – 2009. – 452 с.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2011